

KAZIMIERZ MAJEWSKI (1903-1981).
WSPOMNIENIE POŚMIERTNE

W dniu 27 lipca zmarł profesor Kazimierz Majewski urodzony 25 marca 1903 r. w Brzeżanach. Jest rzeczą zrozumiałą, że utrwalenie pamięci po zmarłym będzie wymagać wielostronnego naświetlenia i nawiązań do poszczególnych ogniw, które łączyły prof. Majewskiego z różnymi dyscyplinami naukowymi i zespołami pracowników nauki. W tym miejscu chcę pożegnać nie tylko osobistego przyjaciela, lecz także intelektualnego partnera, z którym w przeciągu ostatnich kilkudziesięciu lat wielokrotnie sięgaliśmy głównych nurtów myślowych traktujących o kulturze ich teorii i wyników utrwalaonych w kręgu nauki polskiej.

Ze względu na swe powiązania przedwojenne prof. Majewski mógł

odegrać najkorzystniejszą rolę znaczącą w organizowaniu życia naukowego i kulturalnego w powojennych warunkach odradzającej się państwowości. Toteż w połowie lipca 1945 r. prof. Majewski działa już jako delegat Ministerstwa Kultury i Sztuki w zakresie ochrony zabytków muzealnych na Dolnym Śląsku. Równocześnie we Wrocławiu prof. Kazimierz Majewski przygotowywał podstawy organizacyjne uniwersyteckich katedr archeologii, historii sztuki i historii starożytnej. Znajduje też czas i siły, żeby w roku akademickim 1945/46 aktywnie kierować Wstępnym Rokiem studiów dla Wydziałów Uniwersyteckich, z tym że w latach następnych 1946-1949 ogranicza się do opieki nad Wydziałem Humanistycznym i Prawnym. Z prawdziwą jednak pasją prof. Majewski zakłada podwaliny pod wydawnictwa z dziedziny archeologii. Z Jego inicjatywy zostało na początku 1946 r. powołane do życia Polskie Towarzystwo Archeologiczne, w tym też Towarzystwie wybrano prof. Majewskiego sekretarzem generalnym i redaktorem rocznika „Archeologia” oraz serii wydawniczej „Biblioteka Archeologiczna”.

Wybiegając myślą wstecz ku okresowi, kiedy w nowych, określonych warunkach odradzającej się państwowości trzeba było wszystko zacząć od początków, czy też od nowa, musimy sięgnąć także zakładania zrębów pod zadominowanie myśli marksistowskiej.

Na tle różnych prób i poczynań przebudowy metodologicznej, wspartej na założeniach materializmu historycznego, działalność prof. Majewskiego zasługuje na szczególną uwagę. Wraz z zespołem swoich uczniów i współpracowników prof. Majewski przy każdej nadarzającej się okazji w dyskusjach, na konferencjach, w referatach i artykułach ostro stawiał sprawę potrzeby unowocześnienia metodologicznego i przebudowy organizacyjnej archeologii w Polsce. Archeologia winna stać się nauką historyczną — głosił prof. Majewski. Zbliżenie archeologii do badań historycznych usunie linię podziału, dotychczas mniej lub bardziej wyraźnie odgradzającą sferę zainteresowań archeologów klasycznych od dotychczasowych zakresów poznawczych prehistoryków. Co więcej, obciążając warsztat pracy archeologa klasycznego zazwyczaj niedocenianą dziedziną historii kultury materialnej, przyczyni się do zlikwidowania tradycyjnego ukłonu archeologii klasycznej w kierunku badań sztuki grecko-rzymskiej.

Wizja uhistorycznienia archeologii klasycznej zarysowana przez prof. Majewskiego stanowiła dla jednych niewątpliwie perspektywę kuszącą, drugich zaś zmuszała do gruntowniejszych studiów historii technik produkcyjnych, dystrybucyjnych i konsumpcyjnych dóbr materialnych. A więc do odejścia od tego, co już było zdobyte i opanowane.

Czy opory ujawniające się w pewnych dziedzinach archeologii klasycznej przy proponowanym unowocześnieniu metodologicznym i poszukiwaniu kierunków przebudowy organizacyjnej archeologii w Polsce były w sytuacji powojennej zjawiskiem powtarzającym się, powiedzmy

normalnym? Otóż nie. Profesor Majewski osiągnął liczący się postęp przy likwidowaniu sztucznych barier podziału doprowadzając w 1953 roku do zlania się w jedną całość organizacyjną — Polskie Towarzystwo Archeologiczne — wszystkich archeologów i numizmatyków. Ten sam kierunek działania cechował jego udział w pracach Kierownictwa Badań nad początkami Państwa Polskiego.

Poszukiwanie dróg prowadzących do scalenia utrwalonych tradycji i zasobów badawczych historii kultury materialnej z natury rzeczy musiał doprowadzić profesora Majewskiego do nawiązania ściślejszych i organizacyjnych kontaktów z Etnografią. Pomimo bez mała wiekowej tradycji gromadzenia materiałów z zakresu ludowej kultury materialnej i pomimo, że w okresie międzywojennym działało pięć katedr uniwersyteckich wprowadzających do studiów i badań zjawisk kultury metody naukowe czerpane z głównych kierunków światowej myśli etnologicznej i etnograficznej i wreszcie pomimo, że w kręgu etnografii polskiej od momentu ukazania się w roku 1928 kapitalnego dzieła prof. Kazimierza Moszyńskiego — *Kultura ludowa Słowian*, tom I *Kultura materialna* — mocno utrwaliło się spojrzenie na korzyści naukowe płynące z intensywnych studiów wytworów kultury materialnej, ich wyrazów ideowych i faz rozwojowych oraz umiejętności odczytywania zasięgów terytorialnych typów i podtypów wytworów — nie był to jednak stan rzeczy, który pokrywał się z planami prof. Majewskiego. Zdaniem Jego dla zrealizowania wizji w pełni płodnych studiów historii kultury materialnej również i etnografia, obok archeologii klasycznej i tradycyjnej prehistorii, winna być wraz ze swoimi zasobami wiedzy o starszych i świeższej daty składnikach ludowej kultury materialnej widzianych w odpowiednich zespołach również przebudowana metodologicznie na założeniach materializmu historycznego. Właściwą drogą prowadzącą do ujednolicenia metodologicznego ujęć kulturoznawczych byłoby stworzenie odpowiednich ram organizacyjnych w nauczaniu i badaniu. Postulaty prof. Majewskiego zaczęły się urzeczywistniać w latach 1949-1954. W 1949 roku przy Wrocławskim Towarzystwie Naukowym powstała Komisja Historii Kultury Materialnej, w roku następnym zaś Ministerstwo Szkolnictwa Wyższego powierzyło profesorowi Majewskiemu zorganizowanie Uniwersyteckiego Studium Historii Kultury Materialnej. Rekrutacja studentów na to Studium ustanowiona została w trzech ośrodkach uniwersyteckich. Studia o wspólnym dla wszystkich programie trwały trzy lata i dopiero na czwartym roku obowiązywała specjalizacja z archeologii polskiej, etnografii z etnologią i archeologii antycznej. Jednocześnie szukano rozwiązań dla kwestii, gdzie należałoby zatrudnić absolwentów tak pomyślanego Studium. Obok tradycyjnego zatrudnienia w placówkach naukowych i muzeach w rachubę miały wchodzić zakrojone na dużą skalę badania, np. Badania nad Początkami

Państwa Polskiego, oraz stała praca w nowym typie placów oświatowych — Regionalnych Domach Kultury.

W zagęszczającej się myśli wokół wcielania w życie zamysłów prof. Majewskiego łączenia w studiach uniwersyteckich i przebudowie metodologicznej dotychczas odrębnych trzech dyscyplin naukowych nie sposób jest pominąć trudności, które w coraz ostrzejszy sposób dawały znać o sobie. Pomijając sprawę trudności wynikających z przyczyn obiektywnych, powiedzmy borykania się z doborem odpowiedniej kadry pedagogicznej przede wszystkim, dawały o sobie znać w różnej postaci załamki zwątpienia w słuszność samego pomysłu. Narastanie oporów w procesie przełamania się dawnych nawyków z nowymi potrzebami doprowadziły po paru latach funkcjonowania Studium Historii Kultury Materialnej do załamania się koncepcji studiów scalonych i powrotu do nauczania według modelu studiów z okresu międzywojennego.

Jakże inaczej wypadnie spojrzeć — zwłaszcza oczami etnografa — na działalność prof. Majewskiego i jej wyniki przy scalaniu trzech kulturoznawczych dyscyplin w jedną naukowo-organizacyjną całość — Instytutu Historii Kultury Materialnej Polskiej Akademii Nauk.

Po utworzeniu Instytutu (na bazie kierownictwa Badań nad Początkami Państwa Polskiego), prof. Kazimierz Majewski został mianowany dyrektorem tej placówki naukowej. Funkcję tę pełnił do końca czerwca 1954 r. Jednocześnie prof. Majewski był kierownikiem Działu II — Archeologii Antycznej w Instytucie i niezależnie od wewnętrznych zmian organizacyjnych kierował tą placówką i jej wydawnictwami do przejścia na emeryturę. Był to już ostatni etap w realizowaniu zamysłu prof. Kazimierza Majewskiego połączenia pokrewnych dyscyplin naukowych w jedną organizacyjną całość. Od momentu podjęcia prac w KO IHKM sprawa reprezentacji etnograficznej i jej pozycji w Instytucie została postawiona jasno. W czteroczłonowej strukturze organizacyjnej nowej placówki naukowej jeden z członów został wydzielony dla nauk etnologicznych jako Dział IV Instytutu. W Dziale IV zaprezentowana jest cała dyscyplina bez jakichkolwiek z góry ustanowionych ograniczeń.

Profesor Majewski dobrze widział potrzeby powołania czteroczłonowego Instytutu z naukami etnologicznymi łącznie. Ostrość tego spojrzenia szczególnie mocno zarysuje się, jeśli uświadomimy sobie, że na I Kongresie Nauki Polskiej etnografia nie posiadała w ogóle wyraźniej zaznaczonego miejsca.

Nauki etnologiczne w IHKM reprezentują w Polskiej Akademii Nauk nową myśl naukową. Wyrosła ona na gruncie przebudowy nauki polskiej i ma służyć nowym zadaniom i potrzebom realizowanym i zaspokajanim przez budowę nowego ustroju społecznego w Polsce. Wprowadzenie etnografii jako czwartego członu IHKM wynikało nie tylko z konieczności stworzenia w PAN reprezentacji etnograficznej, reprezentacji dyscypliny o wieloletniej tradycji i o pokaźnym dorobku naukowym, lecz przede

wszystkim z potrzeby stworzenia dla niej nowych, odpowiednich warunków dalszego rozwoju.

Za zasługi wniesione do odbudowy i nowej organizacji nauki Kazimierz Majewski otrzymał najwyższe odznaczenia zarówno krajowe, jak i zagraniczne.

Chyląc dzisiaj czoło nad trumną Profesora Majewskiego w kręgu etnologów i etnografów odczuwamy nie tylko głęboki smutek wraz z Jego najbliższymi, lecz także i świadomość mocno utrwalonej wdzięcznej pamięci.

Witold Dynowski